Cumhuriyet 1 KASIM 2012 • PARASIZ EK • SAYI 1185

KİTAP

MİYASE İLKNUR

ilhan abi

İlhan Selçuk'u tanımak istiyorsanız mutlaka okuyun...

Cumhuriyet Kitapları

Onur Bilge KULA

'Dil Felsefesi Edebiyat Kuramı'

16-17. sayfalarda

Kapak: Oktay RIFAT

Selma Sancı'dan 'Espas'

Toplumsal espasları unutmamak için

Selma Sancı'nın kaleme aldığı *Espas*'ın, emekçileri anlatmasıyla; roman ve öykümüzün daha çok bireye ve onun sorunlarına yöneldiği günümüzde, akıntıya karşı çıkmış bir roman niteliği gösterdiği açık.

❒ Efnan DERVİŞOĞLU

"Arahk" anlamına gelen "espas", basım işlerinde kullanılan bir terim; "bir sözcüğün harflerinin ya da sözcüklerin aralarını açmak için kullanılan, harflerden daha kısa ve ince metal çubuk", sözlüklerde karşılaştığımız ilk anlamı, temel anlamı. Selma Sancı'nın; romanına bu adı vermesi, elbette ki boşuna değil; matbaalarda, tekstil atölyelerinde çalışan roman kişilerinin yaşamlarından sunulan kesitler yakın tarihimizin önemli bir dönemine, 1980 darbesi günlerine rastlıyor çünkü. "Espas", hem romanda örneklerinin yer aldığı matbaaların işleyişine hem de demokrasiye verdiğimiz uzun araya gönderme yapıyor.

"(...) Masasına geçip oturdu, kalın mavi klasörü açtı. Kendi öyküsü en baştaydı. Sevinçli bir heyecan dalgası yürüdü içine, ama kâğıt işaretlenmekten yemyeşildi. Haluk sık sık düzeltmeler yapmıştı, atmalar, değiştirmeler, espaslar, soru işaretleri, grevi sonlandırmalar... Kâğıdı incelediğinde içinden onu öldürmek geldi, akşama kadar esti savurdu; 'Kendi öyküsü olmadığının farkında değil mi bu çokbilmiş? Tutmuş işçileri grevden vazgeçirmiş. Bütün gün eli sakallarında, ukala şey" (s. 69).

GERİLİM ÜST NOKTADA

Yayıncılık sektörünün hemen bütün aşamalarında çalışmış bir isim, Selma Sancı. *Espas*, yayınlanmış öyküleri de bulunan yazarın ilk kitabı olma özelliğini taşıyor. Anlatım biçimi ve konunun etkisiyle bir çırpıda okunan roman; fazladan hiçbir cümleye yer vermeyen, diyeceğini diyen, yalın anlatımıyla dikkat çekiyor. Gerilimin üst noktaya ulaştığı yerlerde cümleler daha da kısalıyor: "Kapı hafifçe vurulduğunda sıçradı. Eli ayağı kesildi. Korka korka pencereye gitti. Görünürde kimseler yoktu. Kapıda yine bir tıkırtı oldu. Gecenin ıssızlığında çok net duyuluyordu. Kapıya gitti, 'Kim o?' dedi. Sanki kendi sesi değildi. Benim, Remzi" (s. 20).

Roman, her biri ayrı bir başlık taşıyan on üç bölümden oluşmakta; başlıkların, ait oldukları bölümlerde de geçen sözcüklerden seçildiği söylenmeli. Okurun roman boyunca; telis, trase, milaj, pikaj, dizgi, rotatif gibi terimlerle karşılaşmasını yazarın seçtiği meslek gruplarıyla, mekânlarla ilişkilendirilebiliriz. Her biri, bir diğerinden bağımsız olarak okunabilecekmiş izlenimi veren ve bu yönüyle "öykü"ye yakın duran bölümlerin; kısa süreliğine de olsa birbirine değen yaşam parçalarından oluşan bir romanı oluşturduğunu belirtmekte yarar var. Bir ara Nebile'yle birlikte pul defteri yapan bir atölyede çalışan Sabahat'ı, romanın ilerleyen sayfalarında; Mübeccel Hanım'a refakat ederken buluruz sözgelimi: "Islak terlikleriyle yosunlu taşlarda yalpalayarak yürüyenlerin arkasından üzülerek bakardı, her akşam yeniden incinerek. Adada kafese girmiş gibiydi, oğlu da gelini de onu burada unutmuşlardı" (s. 112). Böylesi bir ruh halindeki yaşlı kadının, romandaki varlığını Sabahat'a borçlu olduğu düşünülebilir.

Seslenmek istediği kedisinin adını unutan Mübeccel Hanım'dan; kumaş yığınları üstünden görünen yüzüne ince bir saç demetinin düştüğü Pervin'den; "tezlerini daktiloya getiren solcu çocuklara" yardım ettiği için işinden olan Nesrin'den ve diğerlerinden aklımızda pek çok şey kalıyor. Sancı'nın, yazar gözlemciliğiyle yakalayabildiği ayrıntılarda, özellikle tekstil ve matbaa çalışanlarının yaşamlarından parçalar buluyoruz. Öyle sayfalar boyu okurla beraber olmasalar da roman kişilerinin, bir dönemin gergin atmosferini yansıtmakta etkili olduklarını söylemek mümkün. Romanı okurken edebiyatımızın özellikle emekçileri, emekçi kadınları anlatan yazarlarını hatırlamamak da elde değil.

"(...) Çoğu genç, kızlı erkekli işçiler, sırayla formaların üstünden birer birer alarak masanın etrafında tek sıra halinde dönüyor, ellerinde biriktirdiklerini duvara dayalı yığının üstüne götürüyor, sonra tekrar masanın üstünden formaları toplayarak bir ayindeymiş gibi ağır ağır deviniyorlardı. Koyu gri önlükleriyle hepsi birbirine benziyordu. Yüksek tavandan sarkan uzun zincirlerin ucundaki çıplak ampullerin yetersiz ışığında ağır ağır hareket eden böcekler gibiydiler" (s. 32).

"Atölyede sıcak kalıplara var gücüyle asıldı, büyük elleriyle iki yanlarından sıvazlıyor, sonra dönüp hınçla birer birer çıkarıyor, önündekilerin üstüne yığıyor, başa dönüp kalıplara yenilerini geçiriyordu. Hırslandıkça yoruldu, ütülenmiş lacivert çorap yığını önünde yükseldi. Tezgâhtaki düğmeyi çevirip kapattı. Odadan çıktı, bir sigara yaktı, gitti merdivenin ilk basamağına oturdu" (s. 62).

HER ŞEYE RAĞMEN, MÜZİK İYİ Kİ VAR!

Romanda, dönemin müzikal değerleri de varlığını hissettirir. Atölyelerin birinde, floresanın soluk beyaz ışığı altında çalışan işçiler, Orhan Gencebay'dan şarkılar dinlerler; bir ara Neşe Karaböcek'in "Mutluluktan bir haber ver dilek taşı" diyen sesi yankılansa da Recep kaseti değiştirip Gencebay'ı dinletir yine.

Tahir için kaygılanan Nebile, "Cem Karaca'nın şarkılarının da boşaltamadığı dinmeyen bir telaş" (s. 50) içindedir; bir şeyler yapmak, birilerine haber vermek isteğiyle çırpınır durur. Kitap okumayı denediği o akşam, televizyonda "Zeki Müren'den şarkılar" vardır; "Zeki Müren'in geriye taralı kabarık saçı, apoletli ceketiyle sürekli yaklaşıp uzaklaşan, dönen, çoğalan belden yukarı görüntülerine bakarken" (s. 51) uyuyakalır.

Tahir'den haber alamayan, çalıştığı matbaada istediği gibi olamayan ve Tahir'in ablasından, kendisini bir daha rahatsız etmemesine dair bir kart-mektup alan Nebile'ye, ertesi gün yazarın radyodan dinlettiği türkü, "Kaldır kolun oynasın" diye başlayan nakaratıyla bilinen bir Ankara-Kalecik türküsüdür; kart-mektubu Ankara'dan alan Nebile'nin, türkünün bir yerini anlayamadığı için kulağını radyonun düğmelerine dayaması ironiktir. Romanın, yazıyı yazan okuru bu türküyle ilgili kısa yollu bir araştırmaya girişir ve bunu diğer okurların da yapacağını düşünür.

Selma Sancı; çalışan, işçi kadınlarla siyasal mücadele içinde yer alan erkeklerden seçtiği roman kişileriyle 12 Eylül öncesinin ve sonrasının gergin günlerini taşıyor romanına; toplumsal ve siyasal ortamın gerilimlerinin kişilerin iç dünyasına nasıl yansıdığını görebiliyoruz: "Derin bir çamur izini ardında bırakarak durağa bir otobüs daha gelip durduğunda, Tahir adamın otobüsle ilgilenmediğini anladı. Dalgınlığından sıyrılıp bakışlarını üstünde hissettiğinde torbasını eline aldı, gelen ilk otobüse binmeye karar vermişken omzuna bir el dokundu. Tahir, biraz benimle gelir misin?' dedi adam" (s. 24).

Sirkeci-Cağaloğlu çevresinden Kadıköy'e, Adalar'a uzanan geçişlerde, herkes kendi öyküsüyle dâhil oluyor romana; gerektiği kadar ve yazarın izin verdiği ölçüde. Okurken aklımıza takılan soruların cevabınıysa kitap biterken buluyoruz. ■

Espas/ *Selma Sancı/ Sel Yayıncılık/ 128 s.*

Selma Sancı; çalışan, işçi kadınlarla siyasal mücadele içinde yer alan erkeklerden seçtiği roman kişileriyle 12 Eylül öncesinin ve sonrasının gergin günlerini taşıyor romanına;